Heraldika a genealogie

KLUB PRO ČESKOU HERALDIKU A GENEALOGII

1997 XXX 1-2

Autorská práva

Majitelem autorských prav pro tuto elektronickou publikaci (dále jen "Dílo") je Klub pro českou heraldiku a genealogii.

Zakoupením tohoto Díla získává jeho nabyvatel prává k domácímu použití Díla. Klub pro českou heraldiku a genealogii si vyhrazuje veškerá ostatní autorská práva spojená s tímto Dílem.

Jakýkoli zásah do podoby Díla, nedovolené využití obsahu Díla nebo šíření Díla třetím osobám je v rozporu se zákony ČR v oblasti autorských práv a oprávněním pro použití, uděleným ze strany majitele autorských práv pro toto Dílo.

Kontaktní údaje

KLUB PRO ČESKOU HERALDIKU A GENEALOGII
U Rajské zahrady 20
Praha 3 - Žižkov
PSČ 130 00

Telefon: 420 774.101.878 (od 8:00 do 18:00)
Email: heraldika@email.cz
Internet: www.heraldica.cz

© Klub pro českou heraldiku a genealogii 2009

Němečtí rytíři v českých zemích

Libor J a n
František S k ř i v á n e k

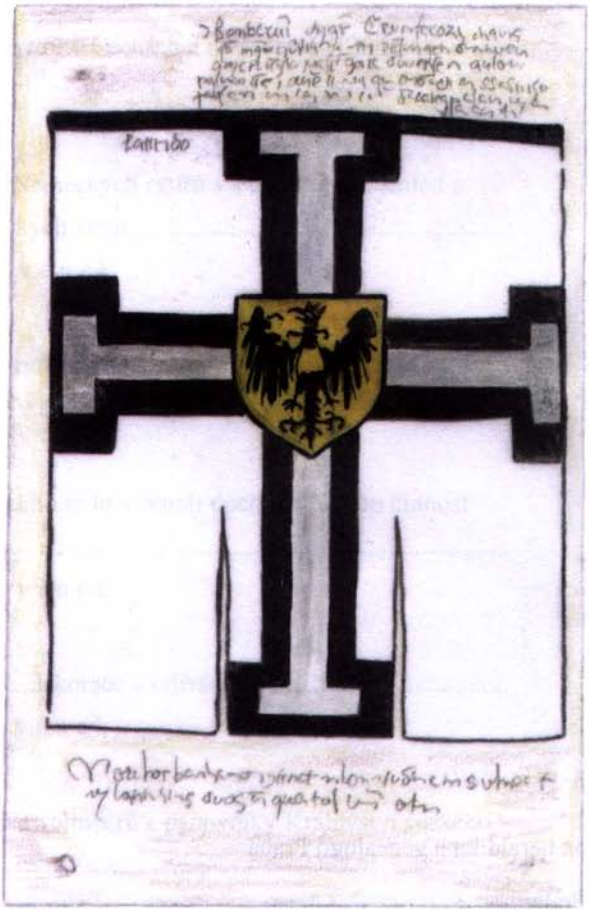

Praha 1997

Vyobrazení na obálce: štít s erbem posledního profesního rytíře Řádu německých rytířů z roku 1914 Jiřího svob. pána Skrbenského z Hříště.

Na titulním listu je znak Řádu na velké korouhvi velmistra z rukopisu Jana Dlugosze : Banderia Prutenorum z roku 1448 (*Krakov, Biblioteka Jagiellonska*).

Klub pro českou heraldiku a genealogii Praha

Synergon a.s. Praha

ISSN 0232-0304

Obsah

Předmluva 7
František S k ř i v á n e k

Řád německých rytířů v Čechách a na Moravě (1204-1411) 11
Libor J a n

Řádová teritoria Německých rytířů v Pobaltí v 15. století a jejich ústup z českých zemí 61
František S k ř i v á n e k

Řád Německých rytířů v novověku 83
František S k ř i v á n e k

Přeměna Německého řádu v řeholi duchovní a jeho činnost v ČSR a ČR 103
František S k ř i v á n e k

Řádová heraldika, dekorace a odívání 117
František S k ř i v á n e k

Srovnávací tabulka velmistrů s panovníky Království českého a Polska 122

Doslov 127

Ukázka - Sample

Předmluva

Řád německých rytířů, či spíše Bratří německého domu Panny Marie v Jerusalémě, je nepochybně českou historiografií opomíjen. Literatura počínaje obrozeneckými historiky až po současné si nevšímá jeho úlohy nebo alespoň účasti na historickém dění, ač neexploatovaných pramenů je značné množství. Domníváme se, že je na místě tuto mezeru vyplnit a pokusit se bez předsudků a emocí alespoň zařadit historické aktivity Řádu německých rytířů do českých dějin. Objektivní pohled je vždy ošidný a autor čím více proniká do historie určitého subjektu, tím více jeho idejemi žije, až může propadnout jeho glorifikaci. To bychom neradi, jsme si však tohoto nebezpečí vědomi a proto prosíme čtenáře, aby si z našeho pojednání vzal především racionální jádro a byl shovívavý k nedostatkům, které i tak mohou splnit svůj úkol, a to tím, že nastolí problém, který vyprovokuje jiné k vlastní práci.

I ti nejzaujatější odpůrci Řádu německých rytířů mu přiznávají velké zásluhy na rozvoji zemí, které jím byly ovládány. Svědčí o tom desítky založených měst, bouřlivý rozvoj obchodu, řemesel i zemědělství. Kolonisté jdoucí v jejich sledu přinesli sebou vedle nových hospodářských a společenských vztahů vyspělou architekturu, evropskou kulturu, umění a písemnictví, ke kterému mohly pohanské země dospět jen přijetím křesťanství a společenských vztahů navazujících na antikou formovanou Evropu. Rytíři také provozovali špitálnictví - záblesk humanity, do té doby, jak v pohanských zemích, tak polských křesťanských knížectvích neznámý. Řád v sobě slučoval dva principy - rytířský a duchovní. Dle tohoto svého určení se dělil na dvě třídy. Vůdčí třídou byli rytíři řádoví bratří - laici, kteří měli přednost před druhou třídou, duchovními. Z rytířů se především rekrutovali funkcionáři - velmistr, nejvyšší hodnostáři a komtuři. Rytíři skládali dočasné a pak věčné sliby (poslušnosti, chudoby a čistoty). Žili tedy v celibátu a co vlastnili, bylo majetkem řádu. Podřízenými stupni byli „polobratři", případně služební bratři. Tito neskládali velké sliby, byli však povinni obediencí (poslušností). Bratři - fratres - nosili přes talár nebo zbroj bílé pláště s černým heroltským křížem na rameni. Polobratři a služební bratři pak šedé pláště se stejným křížem na prsou. Vojsko se skládalo z žoldnéřů (knechtů), kteří nosili bílý škapulíř na prsou a zádech s řádovým křížem.

Nejvyšším představeným byl velmistr, doživotní vladař - vazal Kristův - podléhající pouze papeži. Pokud k tomu nebyl navenek přinucen, necítil se leníkem ani Říše (římské národa německého), ani krále, a to navzdory tomu, že po vojenských

Ukázka Samplo

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

neúspěších přijímal některé řádové země v léno od polského krále. Velmistr byl volen řádovou kapitulou složenou z již zmíněných nejvyšších hodnostářů a komturů, ke kterým přibyli ještě preceptoři (fojti), prokurátoři (nemuseli mít vždy velké sliby) a převoři (představení duchovních konventů). Vládu řádu tvořili: velký komtur (zástupce velmistra), velký maršálek (velitel vojsk), velký špitálník, pokladník a drapier. Zvláštní postavení měl u vlády Deutschmeister - výkonný náměstek pro komendy v Německu a livonský mistr, který tradičně navazuje na velmistra Mečových rytířů, jako místodržící pro Livonsko.

Ve státní správě Řádových zemí vládla důkladná disciplína a přesná organizace. Např. daně a důchody byly vedeny s důsledností na středověk nevídanou. Jakékoliv pokusy o zběhnutí nebo osobní obohacení byly drasticky trestány. Zato městům byla přiznávána široká svoboda. Samospráva byla zcela ponechána na vůli měšťanů, což vedlo k nebývalému rozkvětu řemesel. Důkladně však byl kontrolován obchod a finance. Na feudální řád širokými svobodami byl nadán i selský stav, takže vesnice se spíše řídily právy městskými než vrchnostenskými. Robotní či jiné nevolnické povinnosti byly pro selský stav v řádové zemi neznámy.

Komendy, řádové statky a domy v říšských zemích řídil zmíněný náměstek velmistra „Deutschmeister", zatímco na východě od řádového státu to byl livonský mistr. V době rozkvětu, za velmistra Wallenroda čítal Řád přes 100 hodnostářů, 4.000 řádových bratří, 1.000 kněží, 6.000 knechtů. V řádové zemi bylo 55 poddanských měst, 48 hradů, 20.000 vesnic, 700 far, 2.000 statků. Moře brázdilo 800 korábů a galer s 5.000 námořníky. Hradní komplex Malborku patřil k největším hradním fortifikacím na sever od Alp. Z roviny mezi Vislou a Nogatem se rozprostíral tento palácový komplex na ploše 600 x 270 m, kterému vévodila řádová svatyně zasvěcená tradičně Matce Boží. Ne nepodobný byl na východě i Královec (Königsberg), po pádu Malborku hlavní město a další mocensko-politická centra jako Chelmno (Kulm), Gdaňsk (Danzig) a Toruň.

Takováto suverénní a na sousedech nezávislá mocnost měla svůj dopad i na formování české státnosti. Přemysl Otakar II., Václav II. i Lucemburkové (zejména Zikmund) se považovali za ochránce vojenských vazalů samotného Krista a jejich boje proti pohanům a křesťanským pomahačům. Po obrácení říšských zemí (hlavně Braniborska, Saska a Pomořan) k luterství, které bylo považováno za zradu idejí expanze a konečného vítězství svaté církve, to byla Morava a Slezsko - země Koruny české - kam se Řád uchýlil pod vedením velmistra, jehož úřad byl nově svěřován zvláštním privilegiem některému celibátnímu příslušníku habsburského domu. Ten byl vydáván i za reprezentanta z rodu českých králů. Tak alespoň byli chápáni Habsburkové jako pokrevní i dynastičtí dědici Koruny Svatováclavské. Moravskoslezská država Řádu mezi Bruntálem, Bouzovem a Opavou nakonec završila dějinné poslání Řádu a zasloužila se o jeho přežití do dnešní doby.

Ukázka - Sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Poněkud sporný nebo diskutabilní je údajný germanizační vliv Řádu na území severní Moravy a Slezska. Na Bruntálsku a Opavsku se výrazně uplatnil Řád již jako v teritoriu, kde převládal německý živel. Předtím pak v Čechách a na Moravě (Bouzov, Sovinec), co bylo původně české, zůstalo českým, německé německým. Konečně komtuři české provincie ve středověku byli často obsazováni z českých panských rodů.[1]

František Skřivánek

Ukázka - Sample

[1] *Literatura a archivní prameny k dějinám Řádu německých rytířů jsou shrnuty v práci J. Svátka: Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy, Sborník archivních prací XX, str. 515 - 516, Praha 1970; VOIGT, Johannes: Geschichte der Ballei des Deutschen Ordens in Böhmen. Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse. Bd. 12. Wien 1862, s. 87 - 146.*

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Strana č. 9

je v této ukázce nedostupná

Řád německých rytířů v Čechách a na Moravě (1204 - 1411)

Libor Jan

Kvůli vám, milovaní v Pánu synové, a shodujíce se vděčně s vašimi oprávněnými žádostmi, potvrzujeme vám apoštolskou autoritou a upevňujeme ochranou tohoto listu majetky, které vám milý syn, vznešený muž markrabě moravský, zakladatel vašeho domu, a nejdražší v Kristu syn náš, český král, se zbožným úmyslem udělili a jež dle práva a pokojně držíte.

Těmito slovy potvrdil 15. dubna 1204 papež Inocenc III. mistru a bratřím špitálu Panny Marie *(magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Teutonicorum Pragensis)* v Praze majetek, který získali v Opavě od českého krále Přemysla Otakara I. a jeho bratra, moravského markraběte Vladislava Jindřicha, jenž je označen dokonce jako zakladatel řádu nazývaného běžně v naší historické literatuře řádem německých rytířů.

O vzniku a prvních krocích této instituce hovoří především pramen zvaný Vyprávění o počátcích německého řádu *(Narratio de primordiis ordinis Theutonici)* sestavený krátce po roce 1244; podle něj zbudovali námořníci ze severoněmeckých přístavů Brém a Lübecku v roce 1190 před Akkonem, který tehdy právě obléhalo křesťanské vojsko, polní špitál zastřešený plachtami ze svých lodí - kog. První představený tohoto zařízení, o jehož chod se začalo starat nově vzniklé bratrstvo, se jmenoval Sibrand. Když se na podzim uvedeného roku chystali Brémané a Lübečané domů, předali špitál do správy dvěma mužům z blízkého okolí vévody Friedricha Švábského, který projevil novému špitálu svoji přízeň, kaplanu Konrádovi a komořímu Burchardovi. Ti zasvětili ústav Matce Boží a nazvali špitálem Panny Marie Němců v Jeruzalémě *(hospitale sancte Marie Theutunicorum in Ierusalem)* v naději, že po opětovném získání Svatého města do něj přenesou jeho sídlo. Po dobytí Akkonu, který se stal na dlouhá desetiletí novým hlavním městem křížáckého království, koupili špitální

Pečeť moravského markraběte Vladislava Jindřicha

Ukázka - Sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Akkon, dle středověkých kronik v díle F.A. de Naberata: Histoire des Chevaliers etc. Paris 1609. Okrsek německých rytířů; označen šipkou

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Free Sample

bratří uvnitř hradeb poblíž brány sv. Mikuláše pozemek a vystavěli zde kostel, špitál a další obytné a hospodářské budovy. Již 6. února 1191 vzal novou instituci pod ochranu papež Klement III. a jeho nástupce Celestin III. potvrdil bratřím 21. prosince 1196 majetky, práva a výsady; postavil tím špitál na roveň ostatním duchovním řádům.

Již v polovině devadesátých let docházelo k postupné militarizaci bratrstva a ta byla dokončena za aktivní účasti německých velmožů a biskupů i jejich palestinských protějšků 5. března roku 1198 v Akkonu. Na shromáždění v sídle templářského velmistra bylo stanoveno, aby se duchovní členové bratrstva ve službě nemocným řídili řeholí špitálu sv. Jana Jeruzalémského neboli johanitů, rytíři a laici však řeholí templářů, jejíž opis jejich velmistr vzápětí předal novému rytířskému řádu zároveň s bílým pláštěm. Mistrem bratrstva byl pak zvolen jeden z jeho středu, Heinrich Walpot, který se společně s pasovským biskupem Wolfherem vypravil k papeži Inocenci III. s žádostí, aby uznal propůjčení johanitské a templářské řehole, což se také 19. února 1199 stalo. Tak špitální péče a rytířský boj s nevěřícími představovaly od samého závěru 12. století dva základní kameny rozvoje této instituce, která měla zakrátko začít hrát významnou roli nejen ve Svaté zemi a Středomoří, ale také ve Svaté říši římské a hlavně na severu Evropy, v Pobaltí.

Krátce po zásadní proměně původního špitálního bratrstva na rytířský řád se objevují jeho příslušníci i v Praze a na Opavsku, jak ukazuje nejstarší výše uvedený doklad jejich přítomnosti v přemyslovském státě. Zanedlouho jim byla adresována další papežská konfirmace. Inocenc III. potvrdil 11. dubna 1207 bratřím řádu v Čechách *(dilectis filiis fratribus hospitalis sancte Marie in Boemia)* držbu vesnic

Pečeť krále Přemysla Otakara II používaná v letech 1264 - 1270

Druhý typ pečeti královéckých komturů dochovaný z let 1292, 1300 a 1327 byl zřejmě inspirován pečetí krále Přemysla Otakara II.

Ukázka - Sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Strany č. 14 až 60

jsou v této ukázce nedostupné

Řádová teritoria německých rytířů v Pobaltí v 15. století a jejich ústup z českých zemí

František Skřivánek

Pozdní středověk v historii německého řádu poznamenaný prohranou bitvou u Grunwaldu, pádem Malborku a v Čechách husitskými válkami, znamenal úplný rozklad zemské organizace v zemích České koruny. Režim Václava IV. ještě před vypuknutím husitských bouří těžil ze značných finančních nesnází spojených i se zadlužeností řádového centra. Územní ztráty v Pobaltí i ztráty prestiže a moci řádu vedly k pozbývání majetku a tím k rozpadu organizačních struktur v ovládané zemi. V té době panujícího napětí mezi řádem a královským dvorem Václava IV. a jemu nakloněných českých pánů, ale i odpůrců z řad církevních reformátorů, čítala česká provincie 115 řeholních bratří. Někdy v roce 1393 obsadil Václavův moravský bratranec Jošt bohatou komendu ve Slavkově, v roce 1394 zase těžce poškodil vévoda Přemek opavskou komendu. Roku 1403 musel být zastaven Miletín u Hradce Králové a v roce 1409 Býčkovice u Litoměřic. Roku 1411 následovaly Drobovice ve středních Čechách a řádový hrad Blatno [1].

Do napjaté doby vojenských i hospodářských neúspěchů řádu spadají i politické spekulace Zikmunda Lucemburského ve funkci krále uherského a německého, který po porážce křižáckého vojska u Nikopole, se zabýval aktivitami k navrácení řádu Brašovska v Sedmihradsku. Toto území tzv. Burzeland odňaté rytířům uherským králem Ondřejem II. stále ještě stálo v popředí jejich zájmu. Byla to okrajová evropská výspa, kde bylo lze možno nejen šířit křesťanství,ale i bojovat se skutečným nepřítelem víry, který po likvidaci křesťanského východu vážně ohrožoval východ a jih Evropy. Války rytířů proti Římu oddanými polskými knížaty na cti nepřidávaly ani jedné ze svářejících se stran. Byl však teprve rok 1396 a Zikmund u Nikopole prohrál. Nevrátil se však do Uher, ale v doprovodu velmistra johanitů lodí po Dunaji a Černém moři dorazil do Konstantinopole. Následná diplomatická jednání s císařem Manuelem, snad z důvodů neschopnosti jakékoliv válečné akce tohoto dalšího vývoje neschopného pozůstatku Východořímské říše, vyzněla naprázdno. Mezitím Turci již byli v Dardanelách a ohrožovali přímo Konstantinopol. Zikmund využil tedy dobře fungující organizaci johanitů a s velmistrem, který se vracel do svého řádového státu, dorazil někdy v říjnu na Rhodos. Ostatně měl i s ním co jednat, protože pro upevnění svých posic v Království českém mu byl ku prospěchu český velkopřevor johanitů (Řádu rytířů sv. Jana Jerusalémského) Markolt z Vrutice, přímý podřízený velmistra pro země Koruny české, Rakousko a Polsko. Zikmund byl asi svědkem volby nového velmistra

[1] Millauer.: Der deutsche Ritterorden in Böhmen, Abhandlungen d. k. Böhm. Ges. d. Wischenschaften, N.F. III. Bd. 1831-32, Praha 1833.

Ukázka - sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Ukázka - Sample

Erbovník z 2. poloviny 19. stol. ze sbírek zámku v Bruntále zahrnuje znaky velmistrů až po Maxmiliána Josefa Rakouského (1863). Raně středověké znaky jsou fiktivními montážemi inspirovanými erbovníkem Martina Muriana (1518)

Ilustrace z řádového rukopisu Apokalypsy ze 14. století zobrazuje císaře v boji s lidem Gog a Magog. Císařskou stranu lze identifikovat podle říšské korouhve s orlem a rytíře ozačeného řádovými kříži, protivníky lze zřejmě symbolicky chápat jako polského krále a jeho rytíře.

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

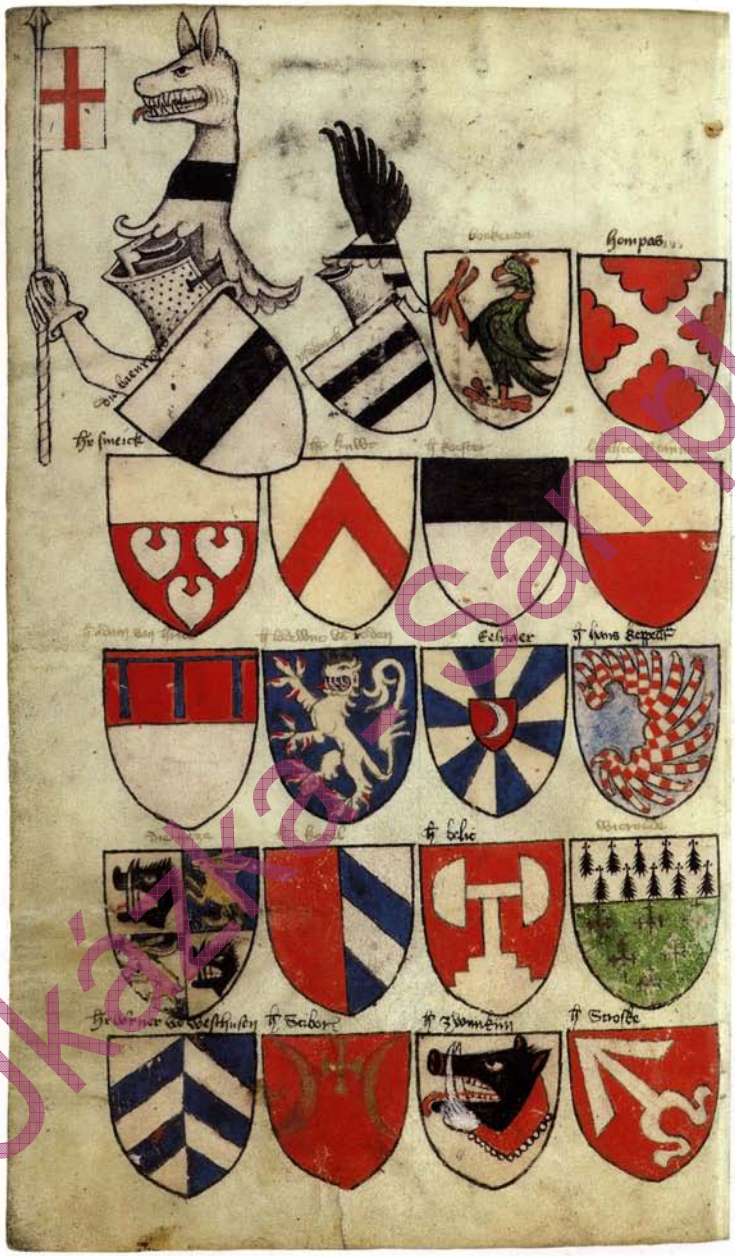

Směsice erbů křižáků táhnoucí proti Litvě v polovině 14. stol. Vedle polských pánů je zde zachycena účast Zajíců z Házmburka a Bavorů ze Strakonic (Armorial Bellenville, Paris Bibl. Nat. Ms Fr 5230 cca. r. 1400)

Ukázka z e-sample

Strany č. 65 až 82

jsou v této ukázce nedostupné

Řád německých rytířů v novověku

Konec 15. století byl poznamenán usilovnou snahou řádu po vymanění z poddanosti polskému králi a nabytí ztracené suverenity. Hodně naděje bylo vloženo do volby Fridricha Saského (1498 - 1510). Osobně tento říšský kníže nemohl být dost dobře leníkem polského krále a navíc autorita jeho rodu byla v křesťanském světě značná. Opíraje se o list císaře Maxmiliána, který nazval toruňský mír násilím, oznámil Albrechtovi jako panovníku polskému a litevskému, že se na sněm roku 1410 nedostaví pokud nebudou z mírové smlouvy vyškrtnuty povinnosti holdu, vojenské pomoci a podmínka přijímání Poláků do řádu. V témže roce však zemřel. Za jeho nástupce byl zvolen záměrně králův příbuzný (synovec) Albrecht Braniborský (Brandenburg Ansbach). Úmysl spojit polský královský titul s velmistrovským padl prvně před sněmem v roce 1513 v Poznani. Pochopitelně k němu nedošlo, protože stále platila podmínka, že velmistr musí být řeholník a tedy celibátní duchovní osoba, nikoliv však kněz. Naposledy byl vyzván velmistr k složení holdu na prosinec 1519 do Poznaně. Protože tak neučinil, vpadla polská vojska 1520 do řádového teritoria. Pustošíc zemi dosáhla Královce. Pod hrozbou porážky se velmistr odebral do Toruně žádat o mír. Hold však nesložil a po návratu posílen o najaté žoldnéře a po zprávě, že polskému králi hrozí napadení za strany Rusů a Tatarů, vpadl do Mazovska. Roku 1520 bylo sjednáno příměří za přispění císaře Karla V. a papeže Lva X. aniž byly nároky řádu splněny. Albrecht se cítil opuštěn jak císařem Karlem V., tak i papežem. Stále více popřával sluchu šířícího se luteránství. Roku 1525 odložil velmistr řeholní plášť a žádal krále Zikmunda, aby ho uznal dědičným světským knížetem v Prusku. Reakce papeže Klementa VII. byla velmi tvrdá. Žádal krále, aby splnil svou křesťanskou povinnost a mečem ztrestal tohoto odpadlíka. Řádová organizace se však již rozložila. Věrnost svatému stolci ještě čtvrt století zachovaly livonské državy podřízené mistru livonskému jako dědici insignií Mečových rytířů, jinak integrální součást německého řádu. Jeho konec uspíšil vpád ruského cara Ivana Hrozného společně se Švédy roku 1558. Nezbytné spojenectví s polským králem nakonec vedlo roku 1561 k definitivnímu zániku řádové země. Zemský livonský mistr Gotthard Kettler za ochranu podstoupil Albrechtu Polskému celou východní zemi, sám si ponechal vévodství Kuronské a to ještě jako léno polské koruny.

Po ztrátě suverenity řádového státu a přihlášení se velmistra k luteránství zůstaly následujícímu katolickému velmistru Walterovi z Cronbergu jen čtyři bailie: alsaskoburgundská, rakouská, koblenská a bozenská. Zatímco bailie durynská, saská a utrechtská se staly protestantskými a hesenská byla dokonce tříkonfesní: luteránská, kalvinistická a katolická. Při tom komtuři se v pohodě střídali.

Ukázka - Sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Velmistrovskou rezidencí se stal Mergentheim, kde byl pro řád založen na počátku 16. století řádový kněžský seminář. Walter Cronberg, původně komtur ve Frankfurtu, měl oficiální titul Deutschmeister, administrátor pruský. V čele řádu stál mezi roky 1527-1543. Za jeho nástupců Wolfganga Schutebara-Michlinga (1543-1566) a Georga Hund von Wenckheim (1566-1572) byl řád poznamenán hledáním svého místa v Říši a ve vztazích mezi papežem a šířícím se luteránstvím. Na říšském sněmu v Řezně (1576) císař Maxmilián II. dojednal účast evangelických součástí Říše na obraně proti Turkům. Řádu byla přisouzena účast na ochraně říšských hranic v Uhrách a za členy řádu mohly být přijímáni i příslušníci evangelické šlechty. Reprezentant nižší šlechty, který užíval velmistrovského titulu, byl v té době Heinrich Bobenhausen (1572-1590). Ten naproti tomu založil rytířský institut, který směřoval k hospitalitě ve Francích, Horním a Středním Porýní.

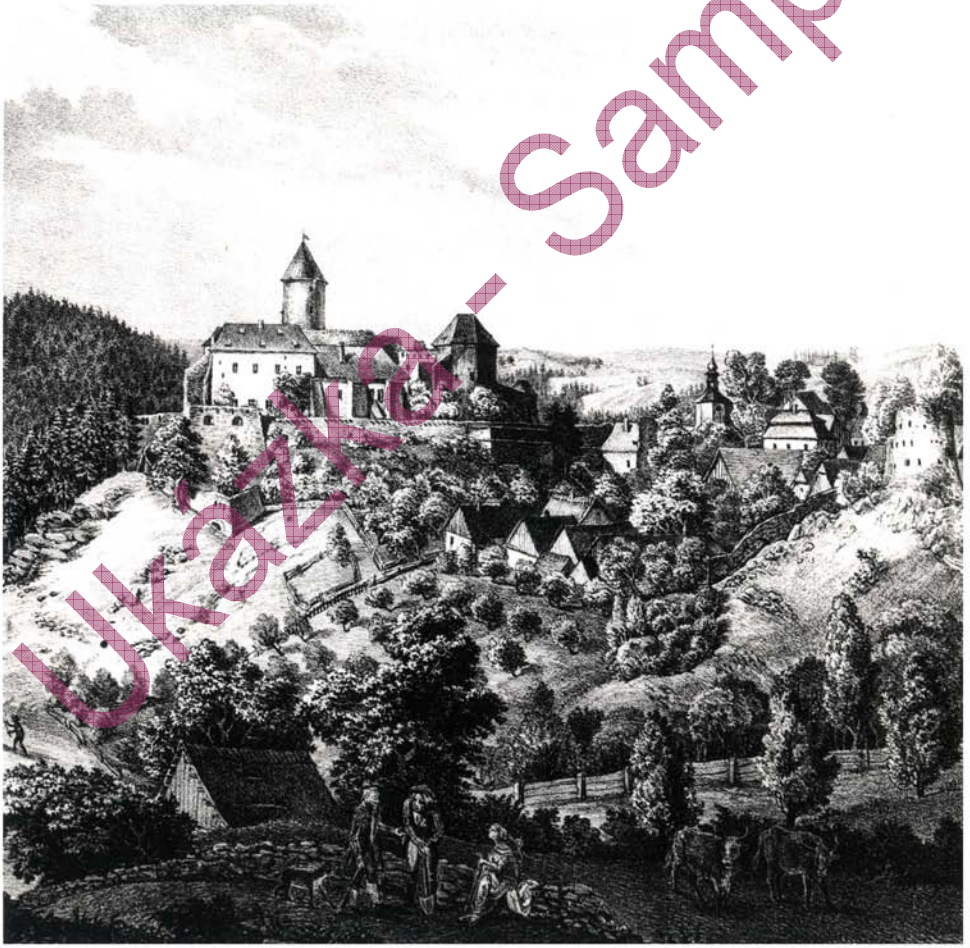

Sovinec na rytině F.A. Hebera 1845

Ukázka - Sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Strany č. 85 až 102

jsou v této ukázce nedostupné

Přeměna německého řádu v řeholi duchovní a jeho činnost v ČSR a ČR

První světová válka, která vedla ke zcela novému uspořádání Evropy, znamenala i zásadní zlom v postavení řádu německých rytířů. Definitivně skončila jeho úloha militární. Ostatně toto poslední válečné střetnutí vůbec nevytvářelo prostor pro zapojení rytířů k hájení víry zaštítěné západořímským křesťanstvím. Ostatně také celý vývoj od uspořádání Evropy již po westfálském míru postupně vedl k přeměně laické militární náplně řádu k náplni duchovní a charitativní.

Všechny tři nástupnické státy Habsburské monarchie, ve kterých byl řád etablován, se k němu postavili krajně nepříznivě. Jak ČSR, kde bylo hlavní sídlo a největší podíl majetku, tak i Rakouská republika, kde hlavní roli hrála odtržená bolzanská provincie v Lanna, i právě ustavená provincie Slovinsko-chorvatská, která se stala součástí monarchie Jugoslavie.

V roce 1918 byl akceptován právní výklad zákona o konfiskaci majetku a vyhoštění Habsburků tak, že mu podléhají i nemovitosti německých rytířů. Výklad se opíral o znění statutu, který konkretizuje komorní statky jako osobní majetek velmistra. Velmistrem byl Habsburk a proto bez ohledu na to, že šlo o řeholníka, který podléhal kanonickému právu, byla spojená panství Bruntál, Sovinec a Bouzov se všemi ostatními nemovitostmi konfiskována.

Velmistr, protože mu byl přístup do Bruntálu odepřen, se uchýlil do Basileje. Místodržící jeho jménem vznesl protest s tím, že konfiskace odporuje Kodexu kanonického práva. Po zdlouhavé výměně stanovisek místodržící poslal žalobní stížnost k mezinárodnímu soudnímu dvoru, jehož nález respektoval německé rytíře jako společnost zasvěceného života papežského práva a jakékoliv zásahy do jejího vlastnictví s poukazem na vnitřní vztahy ke konkretním fyzickým osobám, byť by to byl i reprezentant této společnosti, označil za právně irelevantní. Nicméně však, jako všechen ostatní velký pozemkový majetek, podléhala panství rytířů zákonu záborovému a přídělovému (pozemková reforma). Zhruba 10% bylo rozparcelováno a prodáno za stanovenou přídělovou cenu a zbytek propuštěn ze záboru [1)].

Poválečný vývoj jen dotvrdil, že cesta nastoupená na počátku 19. století vedoucí k demilitarizaci řádu je správná a vede k obnově jeho duchovních hodnot. Velmistr sám uznal realitu poválečné Evropy a tak v roce 1923 si vyžádal papežské svolení; po jeho obdržení odstoupil a zůstal v řádu jako prostý řeholník. Po obdržení dalších

[1)] SOA Opava : fondy : velmistr, Úst správa velmistrovských velkostatků, místodržitelství 1918-1925
Schematismus velkostatků na Moravě a Slezsku, Brno 1936.
SÚA Praha : Ústřední zemědělsko-lesnický archiv : 1. pozemková reforma.

Ukázka - Sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Strany č. 104 až 116

jsou v této ukázce nedostupné

Řádová heraldika, dekorace a odívání

Heraldika německého řádu se vyznačuje nesmírně bohatou pestrostí. I když se němečtí rytíři konstituovali až v závěru křížových tažení, kde heraldika vzala svůj počátek a upevnila se pravidla, tak jejich znaky patří k těm nejzajímavějším. Ostatně šlo o rytířský řád, tedy stav, který je s heraldikou nerozlučně spjat. Pochopitelně, že znaky za více než osmset let trvání řádu zaznamenaly tak bohatý a složitý vývoj, že pojednání o heraldice by vyžadovalo samostatnou studii. Proto zde učiníme jen určitou sondu, kterou se pokusíme postihnout hlavní rysy řádové heraldiky německých rytířů.

Rytíři se přiřadili k oběma hlavním ve Svaté zemi existujícím rytířským řádům volbou černé tinktury kříže na stříbrném poli. Tento kříž se objevuje zprvu v jednoduché linii heroltského kříže, který zejména po etablizaci v řádové zemi se stává tenkým až nitěným. Na pečetích benátského období je v oblibě se zakončením berličkovým nebo rozštěpeným na dva srpovité hroty. Typický tlapatý či spíše klínovitý kříž se objevuje zejména v řádovém Prusku a Livonsku. Přejímají jej do znaku zprvu řádová města, ale i odpůrci řádu a polská šlechta. Řádový znak je neodmyslitelně spjat s oděvem. Od raného středověku je to u rytířů bílý a u služebních bratří a knechtů šedý plášť. Kříž je pak našitý na levém rameni. V oblibě byl i škapulíř nebo moseta, kde je kříž umístěn na prsou, stejně tak jako na pancíři. Duchovní nosí černý hábit, přičemž černý kříž je na štítu se stříbrným polem, opět na levém rameni. Novodobí familiáři mají černý kříž na poněkud šikmo položeném stříbrném štítu na černém sametovém plášti.

Nejobvyklejší formou erbu řádového rytíře je čtvrcený štít, kde v 1. a 4. stříbrném poli je některý druh kříže. Již v řádovém státu se objevuje na něm stříbrný lem oproti stříbrnému poli ostře černě konturovaný. Ve 2. a 3. poli je pak figura z rodového erbu nositele. Celý znak se objevuje podložený černým řádovým křížem vždy bíle lemovaným nejdříve u komturů a baillivů a od 16. století u všech rytířů s velkými sliby.

U znaků velmistrů je umisťován ve středu kříže štítek s orlicí již v Benátkách, pak obecně v řádové zemi a záhy i v zemských bailiích v zaalpské části Říše. Od přelomu 15. a 16. století pak od středu černého kříže vybíhají do jednotlivých ramen colony zakončené zlatými liliemi. Štít s orlicí ve středu kříže odkazuje na císaře Bedřicha II. a colony se zlatými liliemi na svatého Ludvíka, kteří ač neměli s řádem nic společného, považují se za protektory rytířských řádů. Podobně se dostávaly i říšští orlové mezi ramena osmihrotého kříže u johanitů pro rytíře jazyka německého, zatímco lilie svatého Ludvíka pro rytíře jazyků románských a pádící leopardové pro rytíře britského jazyka.

Ukázka - sample

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

Strany č. 118 až 121

jsou v této ukázce nedostupné

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

SROVNÁVACÍ TABULKA VELMISTRŮ S PANOVNÍKY KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO A POLSKA

	VELMISTŘI A JIM NA ROVEŇ POSTAVENÍ PŘEDSTAVENÍ		KRÁLOVSTVÍ ČESKÉ		PANOVNÍCI A KRÁLOVÉ POLSTÍ		ZEMŠTÍ KOMTUŘI A PŘEDSTAVENÍ JIM NA ROVEŇ POSTAVENÍ V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ	
AKKON	1. Heinrich Walpot	1198 - 1200	Přemysl Otakar I.	1197 - 1230				
	2. Otto von Kerpen	1200 - 1208						
	3. Heinrich von Tunna gen. Bart	1208 - 1209			Lešek Bílý (Konrád Mazovský)	1206 - 1227 1227		
	4. Herman von Salza	1209 - 1239	Václav I.	1230 - 1253	Boleslav V. Stydlivý	1227 - 1279	Rudger	1233
	5. Konrad von Thüringen	1239 - 1240					Theodorich	1234
	6. Gerhard von Malberg	1240 - 1244					Ludwig von Baldersheim	1241-1263
	7. Heinrich von Hohenlohe	1244 - 1249						
KYPR	8. Gunther v. Wüllersleben	1249 - 1252						
	9. Poppo von Osterna	1252 - 1256	Přemysl Otakar II.	1252 - 1278				1263
	10. Anno von Sangershausen	1256 - 1273					Mutina (Mutinus)	1265
							Helwig v. Goldbach	1269
							Ludwig von Baldersheim	1270-1272
							Arnold Kropf	1279
	11. Hartmann v. Heldrungen	1273 - 1282	Václav II.	1278 - 1305	Lešek Černý	1279 - 1289	Heinrich v. Byern	1282
	12. Burchard von Schwanden	1283 - 1290			Przemysl I.	1289 - 1295	Ditold	1286-1288
BE	13. Konrad v. Feuchtwangen	1291 - 1296			Jindřich uctivý	1295 - 1300	Heinrich v. Byern	1295
							Ditold	1299
NÁT	14. Gottfried von Hohenlohe	1297 - 1303			Václav II. český	1300 - 1305	Heinrich v. Byern	1301
	15. Siegfried v. Feuchtwangen	1303 - 1313	Václav III.	1305 - 1306	Václav III. český	1305 - 1306	Johan Waldeser	1304-1306
KY					Vladislav I. Lokietek	1306 - 1333		

Ukázka - Sample

Strany č. 123 až 126

jsou v této ukázce nedostupné

Doslov

Zatímco křížové výpravy a osudy jejich protagonistů jsou vděčným a lákavým tématem stovek historiků a publicistů velkých národů Evropy, v naší literatuře se tento žánr vyskytuje sporadicky. Z německých, francouzských, italských a britských titulů by se dala sestavit knihovna s více než desetitisíci tituly, které ilustrují význam, jaký sehrávaly rytířské řády v politických dějinách Evropy. V zemích Koruny české to byli johanité, kteří procházeli dějinami bez přerušení od prvních přemyslovských králů až podnes. Templáři pak až do svého trpkého konce, ke kterému u nás došlo krátce po instalaci Jana Lucemburského. Vedle nich němečtí rytíři se dvěma fázemi své aktivity - středověkou a pobělohorskou.

Je s podivem, že ani naši tradiční, ani novodobí historiografové nevěnovali téměř žádnou pozornost rytířským řádům, ač měly určitý vliv politický a především hospodářský a představovali jakéhosi mezinárodního činitele působícího od východního centra křesťanství až po krajní výspy Apeninského poloostrova, Francie, Britských ostrovů a Pobaltí. Němečtí rytíři jsou nám nejbližší, protože s výjimkou kratičkého období kruciát operovali v našem severním sousedství. Autoři proto pro první informaci předkládají tuto sondu do historie německého řádu s nadějí, že podnítí zájem o dosud nevyužité prameny, jak z našich archivních fondů, tak i zahraniční literatury, která je dnes díky moderní informační soustavě přístupná. Autoři cítí povinnost vzpomenout zesnulého památkového historika Dr. Josefa Hobzka, který toto dílko nepřímo inicioval ještě za nesvobody a řádového provinciála P. Prof. Jindřicha Stuchlíka O.T., který nám byl nápomocen. Děkuji pak všem, kteří se podíleli radou, nebo text přečetli, upozornili na chyby a uznali, že zpracování je natolik přínosné, že je doporučili k tisku. Jsou to především Univ. prof. Dr. Hugo Rokyta, Dr. Milan Buben, Dr. Zdeněk Štrejn, Miroslav Baroch, Robert Rác a Ing. Lumír Svoboda-Wissuczek. Za cenné připomínky a péči o vydání autoři děkují p. Milanu Schwarzovi, jehož nadšení pro dané téma a obětavé spolupráce si autoři velmi cení.

Ukázka - Sample

Mgr. Libor J a n Dr. František S k ř i v á n e k

V Brně a Praze r. 1997

Klub pro českou heraldiku a genealogii; www.heraldica.cz; heraldika@email.cz

heraldika a genealogie

KLUB PRO ČESKOU HERALDIKU A GENEALOGII

1997 - Roč. XXX., čís. 1-2

Vydavatel: **KLUB PRO ČESKOU HERALDIKU A GENEALOGII**
Adresa: U Rajské zahrady 20, Praha 3 - Žižkov, 130 00
Řídí: Dr. František Skřivánek a Miroslav Baroch s redakční radou
Grafické zpracování: Vladislav Šillik
Místo a datum vydání: Praha listopad 1997 Náklad 500 ks
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1639/93
Za původnost a obsah svých prací ručí autoři.
Nevyžádané rukopisy, obrázky a materiály se nevracejí.
Tisk: Tiskárna Novotný & spol. s r.o., Rakovník
ISSN 0232 - 0304